

بررسی ارتباط بین سازش یافتگی اجتماعی، ادراک شایستگی و خودکارآمدی تحصیلی در دانش آموزان

بهاره کریمی^۱، منظر خستو هفشجانی^۲، آمنه مربوط^۳، سمین مقیم^۴

۱. کارشناسی روانشناسی، دانشگاه پیام نور، بندر امام خمینی، ایران.
۲. کردانی، دینی و عربی، دانشگاه تربیت معلم علی بن مهزیار، اهواز، ایران.
۳. کارشناسی ارشد، فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه امیر المومنین (ع)، اهواز، ایران.
۴. کارشناسی، ریاضی محض، دانشگاه پیام نور، اهواز، ایران. (نویسنده مسئول).

مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، دوره هشتم، شماره پنجاه و ششم، سال ۱۴۰۲، صفحات ۶۷۴-۶۶۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۱۰

تاریخ وصول: ۱۴۰۲/۰۱/۲۳

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی ارتباط بین سازش یافتگی اجتماعی ادراک شایستگی و خودکارآمدی تحصیلی در دانش آموزان صورت گرفت. طرح پژوهش از نوع همبستگی بود. جامعه آماری شامل کلیه دانش آموزان دختر دوره ابتدایی دوم در محدوده سنی ۹-۱۲ شهر اهواز در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بود. تعداد نمونه پژوهش شامل ۵۰ نفر از دانش آموزان بود؛ که به صورت نمونه گیری تصادفی انتخاب شدند. از پرسشنامه سازش یافتگی اجتماعی کالیفرنیا (۱۹۵۳)، پرسشنامه ادراک شایستگی هارتر (۱۹۸۵) و پرسشنامه خودکارآمدی تحصیلی جینگ و مورگان (۱۹۹۹) برای جمع آوری داده‌ها استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در این تحقیق از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. یافته‌ها نشان داد بین سازش یافتگی اجتماعی، ادراک شایستگی و خودکارآمدی تحصیلی در دانش آموزان ارتباط مثبت و معنی دار وجود دارد. به عبارتی دیگر بالا بودن میزان خودکارآمدی تحصیلی و ادراک شایستگی در دانش آموزان با بالاتر بودن سازش یافتگی اجتماعی همراه است. یافته‌های پژوهش نشان داد که خودکارآمدی تحصیلی و ادراک شایستگی قادر به پیش بینی سازش یافتگی اجتماعی در دانش آموزان است که می‌تواند در راستای کمک به بهبود سلامت روان کودکان مورد توجه قرار گیرد.

کلیدواژه: ادراک شایستگی، سازش یافتگی اجتماعی، خودکارآمدی تحصیلی.

مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، دوره هشتم، شماره پنجاه و ششم، سال ۱۴۰۲

مقدمه

آموزش و پرورش اساس یک جامعه را تشکیل می‌دهد. انسان با یادگیری و دانش توانسته دستاوردهایی به دست آورد و از انباشته شدن و انتقال این دستاوردها فرهنگ در قالب جوامع شکل گرفته و موجب سازگاری و سلوک افراد گردیده است. یکی از اهداف مهم آموزش و پرورش ایجاد زمینه برای رشد همه‌جانبه فرد و تربیت انسان‌های سالم، کارآمد و مسئول برای ایفای نقش در زندگی فردی و اجتماعی است. از آنجایی که دانش‌آموزان به‌عنوان رکن اساسی نظام آموزشی کشور، در دستیابی به اهداف نظام آموزشی نقش و جایگاه ویژه‌ای دارند، توجه به این قشر از جامعه از لحاظ آموزشی و تربیتی، باروری و شکوفایی هر چه بیشتر نظام آموزشی و تربیتی جامعه را موجب می‌گردد. باین وجود از کل دانش‌آموزانی که وارد سیستم آموزش و پرورش می‌شوند، تعداد کمی از آن‌ها می‌توانند استعدادهای خود را شکوفا کنند و در این عرصه موفق گردند و عملکرد تحصیلی خوبی از خود نشان دهند. یکی از عوامل بسیار مهم و اثرگذار در عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان عوامل روان‌شناختی آنان است.

بسیاری از پژوهش‌های مربوط به کودکان معطوف به مدل ساده‌ای از اجتماعی شدن است که مطابق آن والدین زمینه‌های لازم را برای کودکان فراهم می‌کنند تا مهارت‌های لازم را برای زندگی در جامعه فراگیرند. در این نگاه کودک از دید بزرگسالان تعریف شده است و موجودیت مستقلی ندارد، باید فقط آمادگی لازم را کسب کند تا وقتی بزرگ شد فرد مناسبی برای ایفای نقش در جامعه از آب در بیاید. جامعه‌پذیر بودن فرایندی درعین حال پیچیده است و کودکان از همین دوره اعضای جامعه ما هستند. سازگاری رابطه‌ای است که میان فرد و محیط او، به‌ویژه محیط اجتماعی برقرار می‌شود و به او امکان می‌دهد تا به نیازها و انگیزه‌های خود پاسخ مناسب دهد. سازگاری عامل مهمی برای زندگی شاد در جامعه است و به فرد کمک می‌کند تا تکانه‌ها را به‌روش‌های قابل قبولی حل نماید. فرد زمانی از سازگاری بهره‌مند است که بتواند میان خود و محیط اجتماعی‌اش رابطه‌ای سالم برقرار و انگیزه‌های خود را ارضا کند، در غیر این صورت به‌عنوان یک فرد ناسازگار قلمداد می‌شود (کومار و سینگ، ۲۰۱۳). سازگاری اجتماعی به تدریج به کمال می‌رسد و در طول زندگی به‌طور طبیعی و در برخورد با تجربه‌ها حاصل می‌شود. با سپری شدن دوران کودکی و ورود به دوران نوجوانی، رشد روانی- اجتماعی از تحول ساده به تحول عمیق تبدیل می‌شود و نوجوان با به‌کارگیری مهارت‌های اجتماعی، می‌تواند جایگاه خود را در میان همسالان خود و بزرگسالان پیدا کند و مورد پذیرش اجتماعی قرار گیرد. موفقیت در امر پذیرش اجتماعی به سازگاری اجتماعی منجر می‌شود و ممکن است فرد را به مرحله نفوذ اجتماعی برساند که سطحی بالاتر از پذیرش اجتماعی است و در این مرحله می‌تواند بر اطرافیان خود تأثیرگذار باشد (اتکینسون و هیلگارد، ۲۰۰۰).

یکی از متغیرهایی که می‌تواند با سازش یافتگی اجتماعی در ارتباط باشد خودکارآمدی تحصیلی است. خودکارآمدی تحصیلی، به‌طور خاص، به معنی اطمینان در انجام وظایف تحصیلی مانند خواندن کتاب، پاسخ به سؤالات در کلاس و آمادگی برای امتحان است. سطوح بالای خودکارآمدی تحصیلی سبب میانگین نمرات بالاتر و پایداری برای تکمیل تکالیف می‌شود. در نتیجه، دانش-آموزانی که خودکارآمدی تحصیلی بالاتری دارند، سازگاری تحصیلی بهتری دارند و راهبرهای یادگیری سودمندتری را بکار برده و در آخر، کارکرد بهتری خواهند داشت (فولادوند، شهرآرای و سنگری، ۲۰۱۰). بندورا (۲۰۰۶) از میان مهم‌ترین عوامل در تبیین رفتارها، فعالیت‌ها و کنترل کارکرد انسانی، از خودکارآمدی هیچ‌کدام را مؤثرتر نمی‌داند. ویژگی خودکارآمدی در انگیزش و رفتار

افراد نقش پررنگ‌تری نسبت به دیگر ویژگی‌ها ایفا می‌کند. بطوریکه افرادی که باور قوی به توانایی‌های خود دارند، نسبت به انجام تکالیف خود، تلاش و پافشاری بیشتری انجام می‌دهند؛ درحالی‌که افرادی که تردید درباره توانایی‌های خود داشته باشند، از انجام امور دست کشیده و تکالیف را رها می‌کنند؛ بنابراین خودکارآمدی مانند نیروی محرک برای افراد به حساب می‌آید (احمدی، شرفی، سید فاطمی و حقانی، ۱۳۹۷). خودکارآمدی ویژگی مهمی در فرایند تحصیلی دانش‌آموزان است که مورد توجه روانشناسان یادگیری و پرورشی و کارشناسان آموزش و پرورش است. در این سال‌ها دیدگاه این افراد نسبت به کارآمدی از نظریه‌های رفتاری به نظریه‌ها و ریشه‌های شناختی معطوف شده است. در این میان نظریه شناختی اجتماعی بندورا در کانون توجه بوده است. بندورا^۱ (۲۰۰۱) خودکارآمدی را دریافت و داوری فرد درباره مهارت‌ها و توانمندی‌های خود برای انجام کارهایی که در موقعیت‌های ویژه بدان نیاز است، تعریف می‌کند همچنین خودکارآمدی زمانی بر کارکرد تأثیرگذار است که شخص مهارت‌های لازم برای انجام کاری ویژه را دارا باشد و برای انجام آن کار به اندازه مناسب برانگیخته شود (بندورا، ۲۰۰۱). یکی از ابعاد خودکارآمدی می‌تواند خودکارآمدی تحصیلی باشد. خودکارآمدی تحصیلی به طور خاص به معنای قضاوت یادگیرنده درباره توانایی‌اش برای رسیدن موفقیت‌آمیز اشاره به اهداف آموزشی دارد. تعبیرهای شناختی ما از موفقیت‌ها و شکست‌هایمان بر باورهای خودکارآمدی بعدی ما تأثیر می‌گذارد (مک دولاند، ۲۰۰۷). دانش‌آموزانی که خودکارآمدی تحصیلی بالاتری دارند، اهداف، تکالیف چالش‌برانگیزتری و راهبردهای یادگیری بهتری را انتخاب می‌کنند در عوض دانش‌آموزان با خودکارآمدی پایین‌تر در برخورد با ناکامی‌ها و شکست‌ها زود دلسرد می‌شوند و از عهده تکالیف خود بر نمی‌آیند با توجه به این تأثیرات خودکارآمدی تحصیلی شناخت عوامل مؤثر بر خودکارآمدی تحصیلی ضرورت دارد.

از دیگر متغیرهای این پژوهش ادراک شایستگی است. یکی از مسائل مهمی که در بهزیستی کودکان نقش دارد و همچنین سرچشمه تفکر منفی است احساس ناشایسته بودن است. احساس ناشایسته بودن روی تمامی نقطه‌نظرهای مثبت ما تأثیر منفی می‌گذارد و افکار منفی را اعتبار می‌بخشد (صفار حمیدی و همکاران، ۱۳۹۵). نیاز شایستگی در افراد موجب برانگیخته شدن آنان برای انجام فعالیت‌هایی در جهت کسب شایستگی است؛ بنابراین ادراک شایستگی حاصل تلاشی خودانگیزانه است که مستقل بودن آن موجب احساس کنترل بر موقعیت یادگیری می‌شود. تسلط بر موقعیت یادگیری به همراه ادراک شایستگی، یادگیرنده را به سوی تلاش و پافشاری بیشتر سوق می‌دهد. به این ترتیب یادگیرنده در صورت وجود موانع در مسیر کسب شایستگی به راحتی دست از تلاش بر نمی‌دارد و فردی تاب آور خواهد بود (میرزایی و همکاران، ۱۳۹۸). بنابر تحقیق قاسم و حسین چاری (۱۳۹۲) شایستگی ادراک شده با تاب‌آوری رابطه‌ای مثبت دارد و می‌تواند آن را پیش‌بینی کند. آنان در تبیین این رابطه بیان می‌کنند که حس قوی خودکارآمدی نه تنها انجام شایسته کارها را تسهیل می‌کند بلکه فرد را برای ایستادگی و پایداری در برابر شکست و ناکامی یاری می‌دهد. لذا با توجه به اهمیت مطالب بیان شده پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی سازش یافتگی اجتماعی بر اساس ادراک شایستگی و خودکارآمدی در دانش‌آموزان صورت گرفت.

¹ Bandura

² MacDonald

روش پژوهش

با توجه به اینکه تعاریف مختلفی از روش پژوهش وجود دارد می‌توان گفت که پژوهش حاضر از نظر نوع از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر دوره ابتدایی دوم در محدوده سنی ۹-۱۲ سال در شهر اهواز و در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ می‌باشد. نمونه‌گیری به صورت تصادفی و نمونه پژوهش شامل ۵۰ نفر از دانش‌آموزان بود به این صورت که از بین کلیه مدارس دخترانه دوره ابتدایی دوم شهر اهواز یک مدرسه و از این مدرسه ۵۰ دانش‌آموز به صورت تصادفی انتخاب و پرسشنامه‌های پژوهش را به کمک محقق تکمیل نمودند. داده‌های پژوهش با استفاده از پرسشنامه‌های زیر جمع‌آوری گردید.

پرسشنامه سازش یافتگی شخصی - اجتماعی کالیفرنیا: پرسشنامه شخصیتی کالیفرنیا توسط Tieg, Clark & Thrope ساخته شده است و در سال ۱۹۵۳ مورد تجدیدنظر قرار گرفته است. این آزمون به منظور سنجش سازش‌های مختلف زندگی که دارای دو قطب سازش فردی و سازش اجتماعی است تهیه شده و دارای ۱۸۰ سؤال دوگزینه‌ای است. نیمی از پرسش‌های این آزمون برای سنجش سازش فردی و نیمی دیگر جهت اندازه‌گیری سازش اجتماعی تهیه شده است. در این پژوهش از زیرمقیاس سازگاری اجتماعی و از ۹۰ سؤال مربوط به سازگاری اجتماعی استفاده می‌شود. عوامل تشکیل‌دهنده مقیاس سازگاری اجتماعی شامل قالب‌های اجتماعی، مهارت‌های اجتماعی، علایق ضداجتماعی، روابط خانوادگی، روابط مدرسه‌ای و روابط اجتماعی است. نمره فرد شامل ۶ نمره اختصاصی مربوط به هر یک از خرده مقیاس‌ها و یک نمره کلی به عنوان سازگاری اجتماعی است. در پژوهشی به منظور بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه شخصیتی کالیفرنیا، ضریب قابلیت اعتماد برای کل آزمون، به روش اسپیرمن-براون و همچنین به روش دو نیمه‌سازی از ۰/۶۰ تا ۰/۸۷ به دست آمده است. ضرایب قابلیت اعتماد حیطه‌های مختلف آزمون از طریق آلفای کرونباخ توسط (بیلاق و همکاران، ۲۰۰۵). مورد محاسبه قرار گرفته است که ضریب قابلیت اعتماد برای زیرمقیاس سازگاری اجتماعی برابر با ۰/۷۵ حاصل شده است. همچنین ضریب همسانی درونی این مقیاس با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۷ با روش تصنیف ۰/۹۸، ضریب اسپیرمن براون ۰/۹۸ و ضریب گاتمن ۰/۹۸ گزارش شده است (عسگری و همکاران، ۱۳۹۲). در پژوهش حاضر پایایی با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۸۶ به دست آمد.

پرسشنامه خودکارآمدی تحصیلی: پرسشنامه خودکارآمدی تحصیلی توسط جینگ و مورگان (۱۹۹۹) در قالب ۳۰ سؤال طراحی شد. این ابزار دارای ۳۰ پرسش و سه حوزه خرده مقیاس است: استعداد، کوشش و بافت. نمره‌گذاری این پرسشنامه بر اساس مقیاس لیکرت (کاملاً مخالفم، ۱؛ مخالفم، ۲؛ موافقم، ۳؛ کاملاً موافقم، ۴) می‌باشد. روش نمره‌گذاری این پرسشنامه به این صورت است که سؤال‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۷، ۱۸، ۲۱، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۸، ۲۹ و ۳۰ اگر پاسخ‌دهنده کاملاً موافق را علامت زده باشد ۴ می‌گیرد، اگر تا حدودی موافق را علامت زده باشد ۳ می‌گیرد، اگر تا حدودی مخالف را علامت زده باشد ۲ می‌گیرد، اگر کاملاً مخالف را زده باشد ۱ می‌گیرد و سؤال‌های ۴، ۵، ۱۵، ۱۶، ۱۹، ۲۰، ۲۲ و ۲۳ به صورت معکوس است یعنی اگر کاملاً مخالف را علامت زده باشد ۴ تا حدودی مخالف ۳ تا حدودی موافق ۲، کاملاً موافق ۱ می‌گیرد. حد پایین نمره ۳۰، حد متوسط نمرات ۷۵ و حد بالای نمرات ۱۲۰ می‌باشد. در صورتی که نمرات پرسشنامه میان ۳۰ تا ۵۲ باشد، در این جامعه میزان

خودکارآمدی دانش آموز ضعیف می باشد. در صورتی که نمرات پرسشنامه میان ۵۲ تا ۷۵ باشد، میزان خودکارآمدی دانش آموز در سطح متوسطی می باشد. در صورتی که نمرات بالای ۷۵ باشد، میزان خودکارآمدی دانش آموز بسیار خوب می باشد. در ایران (کریم زاده و محسنی، ۱۳۸۵) روایی این مقیاس را از طریق تحلیل عاملی مطلوب گزارش داده اند. پایایی این پرسشنامه با آزمون آلفای کرونباخ ۰/۷۶ به دست آوردند. همچنین (ثمیرها، ۲۰۱۲) نیز در تحقیق خود با عنوان "بررسی رابطه خودتنظیمی، خودکارآمدی، منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی" پایایی این پرسشنامه ۰/۷۷ اعلام کرده است. در تحقیق حاضر، پایایی این ابزار با استفاده از آلفای کرونباخ محاسبه گردید و ضریب ۰/۸۰ به دست آمد که ضریب بسیار مناسبی است.

پرسشنامه ادراک شایستگی هارتر: این مقیاس توسط هارتر (۱۹۸۵) تدوین شده است و اندازه گیری ادراک کفایت را در ابعاد چهارگانه کفایت رفتاری عبارتهای ۱ تا ۱۳، کفایت اجتماعی عبارتهای ۱۴ تا ۲۱، کفایت تحصیلی عبارتهای ۸ تا ۱۴ و کفایت جسمی عبارتهای ۲۲ تا ۲۷ امکان پذیر می سازد در مقیاس ادراک شایستگی هارتر (۱۹۸۵) هر نمره یا ماده به صورت یک مقیاس چهارگزینه ای ۱ تا ۴ از لیکرت نمره گذاری شده است. نمره ۴ اختصاص داده شده به هر پاسخ، نشان دهنده ادراک لیاقت بالا و نمره ۱ اختصاص داده شده به هر پاسخ، نشان دهنده ادراک لیاقت پایین است. نمره ۳ ادراک لیاقت متوسط بالا و نمره ۲ ادراک لیاقت متوسط پایین در دو مقوله تقریباً در مورد من درست است و تقریباً در مورد من درست نیست، اختصاص داده شده است. در پژوهش بای و همکاران (۱۳۹۶) مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای خرده های مقیاس کفایت رفتاری، تحصیلی، اجتماعی و جسمی به ترتیب برابر با ۰/۶۱، ۰/۶۸، ۰/۶۶، ۰/۶۱ و برای کل آزمون برابر با ۰/۷۰ محاسبه شده است.

یافته ها

شرکت کنندگان در پژوهش ۵۰ نفر دانش آموز دختر دوره ابتدایی دوم می باشند. از بین این افراد ۱۲ نفر (۲۴ درصد) ۹ ساله، ۱۶ نفر (۳۲ درصد) ۱۰ ساله، ۱۲ نفر (۲۴ درصد) ۱۱ ساله، ۱۰ نفر (۲۰ درصد) ۱۲ ساله بودند.

جدول ۱. میانگین، انحراف معیار، نمره کسب شده مربوط به متغیرهای پژوهش

متغیرها	شاخص های توصیفی	میانگین	انحراف معیار
سازگاری اجتماعی		۹۸/۵۳	۸/۳۶
خودکارآمدی تحصیلی		۶۷/۳۹	۵/۸۸
ادراک شایستگی	کفایت رفتاری	۳۶/۹۸	۶/۵۳
	کفایت اجتماعی	۱۴/۸۷	۱/۰۲
	کفایت تحصیلی	۱۴/۰۱	۱/۹۴
	کفایت جسمی	۱۱/۵۶	۱/۰۸

همان گونه که در جدول ۱، مشاهده می گردد میانگین و انحراف معیار در سازگاری اجتماعی برابر ۹۸/۵۳ و ۸/۳۶ و خودکارآمدی تحصیلی ۶۷/۳۹ و ۵/۸۸ به دست آمده است. همچنین میانگین و انحراف معیار ادراک شایستگی برای مقیاس کفایت رفتاری ۳۶/۹۸ و ۶/۵۳، کفایت اجتماعی ۱۴/۸۷ و ۱/۰۲، کفایت تحصیلی ۱۴/۰۱ و ۱/۹۴ و کفایت جسمی ۱۱/۵۶ و ۱/۰۸ بود.

جدول ۲. همبستگی بین متغیرهای پژوهش در نمونه دانش‌آموزان

ردیف	متغیرهای پژوهش	۱	۲	۳
۱	سازش یافتگی اجتماعی	-	۰/۴۴۹*	۰/۴۶۷*
۲	ادراک شایستگی	۰/۴۴۹*	-	۰/۳۸۸*
۳	خودکارآمدی	۰/۴۶۷*	۰/۳۸۸*	-

* $P < 0/05$

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود ضریب همبستگی به‌دست‌آمده بین سازش یافتگی اجتماعی، خودکارآمدی تحصیلی و ادراک شایستگی، در سطح $P < 0/05$ معنی‌دار می‌باشد. همچنین نتایج نشان داد که هیچ‌یک از آزمودنی داده‌ی پرت تک متغیری نیستند، لذا هیچ داده‌ای از مجموعه داده‌ها حذف نگردید؛ بنابراین، تحلیل‌های آماری روی ۵۰ نفر از آزمودنی‌ها صورت گرفت. همچنین، سطح معنی‌داری آزمون کلموگروف-اسمیرنوف برای هر دو متغیر پژوهش بالاتر از $0/05$ به‌دست‌آمده است؛ بنابراین مفروضه نرمال بودن توزیع همه‌ی متغیرهای پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد. سطح مقادیر ضریب کجی و کشیدگی نیز برای هر دو متغیر پژوهش بالاتر از $0/05$ به‌دست‌آمده است؛ بنابراین مفروضه نرمال بودن توزیع متغیرهای پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر پیش‌بینی سازش یافتگی اجتماعی بر اساس خودکارآمدی تحصیلی و ادراک شایستگی در دانش‌آموزان دوره ابتدایی دوم بود. نتایج نشان داد بین سازش یافتگی اجتماعی، ادراک شایستگی و خودکارآمدی تحصیلی در دانش‌آموزان ارتباط مثبت و معنی‌دار در سطح $0/05$ وجود دارد. این یافته با پژوهش‌های کرسوی و صدوقی (۱۳۹۹)، شیخ احمدی و همکاران (۱۳۹۹)، قربانیان و همکاران (۱۳۹۵) و ابوالقاسمی و همکاران (۱۳۹۰) به‌طور ضمنی همسو می‌باشد. در تبیین یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان چنین بیان کرد که اهمیت روابط همسالان برای بهزیستی روان‌شناختی کودکان و عملکرد تحصیلی‌شان مقوله‌ای ثابت‌شده است (باهس، لاد و هرالده، ۲۰۰۶). با توجه به فرآیند اجتماعی شدن و مراحل آن، روشه (۱۳۸۷) دوره کودکی را فشرده‌ترین دوره اجتماعی شدن و ۸-۱۲ سالگی را مهم‌ترین سنین برای کسب مهارت سازگاری اجتماعی می‌داند. برخی از کودکان با سازگاری و مهارت اجتماعی بیشتر، تعامل مثبت بیشتری با همسالان خود دارند. بعضی از کودکان نیز سازگاری اجتماعی پایین‌تری نسبت به همسالان خود دارند که با وارد شدن به اجتماع و به‌خصوص مدرسه، کمبود سازگاری و مهارت اجتماعی آنان بارزتر می‌شود (کیان و کالکینز، ۲۰۰۴). سازگار شدن با محیط مهم‌ترین منظور و غایت همه فعالیت‌های ارگانیزم است، چنانچه که باتلر اظهار می‌دارد در همه دوران زندگی خود در هر روز و هر ساعت سرگرم آن هستیم که خود دگرگون‌شده و دگرگون نشده سازگار کنیم، زندگی کردن در حقیقت چیزی جز عمل سازگاری نیست (هاشمیان، شفیع‌آبادی و سودانی، ۱۳۸۷). اساساً شخص سازگار شخصی است که میان خود و محیط مادی و اجتماعی‌اش ارتباط سالم و درستی برقرار کند که نتیجه‌اش استقرار ثبات عاطفی برای خود او باشد (شعاری نژاد، ۱۳۹۱).

از طرفی، خودکارآمدی، به معنای باورهای فرد از انجام موفقیت‌آمیز یک رفتار می‌باشد. بطوریکه فرد در کنترل احساسات، عواطف و رفتارش به توانایی‌های خود اعتماد دارد و بر روی عواقب امور می‌تواند تأثیر بگذارد. خودکارآمدی اساس عاملیت انسانی است. خودکارآمدی مهم‌ترین عامل تعیین‌کننده فعالیت‌هایی است که برمی‌گزینیم. همین خودکارآمدی است که باعث می‌شود تا بعد از سرخوردگی یا رویارویی با تجربه ناکامی‌ها هنوز هم به فعالیت ادامه دهیم. همچنین در آستانه هزاره سوم بررسی اهداف آموزش و پرورش و نهادها و مؤسسه‌های آموزشی نشان می‌دهد که مواجهه با مسائل فردی و اجتماعی پیچیده، مستلزم پرورش افرادی با ویژگی‌های شخصیتی است که بتوانند با انگیزه پیشرفت بالا و در عین حال به‌کارگیری راهبردهای فراشناختی در تمام مراحل زندگی موفق شوند، این موضوع اکنون در کانون توجه بسیاری از دانشمندان و مدیران جوامع، به‌ویژه جوامع در حال توسعه قرار گرفته است، چراکه در عصر گسترش روزافزون علوم و فنون و حاکمیت صنایع و فناوری برتر، مسئله‌ای که پیش از هر چیز، توجه را به خود جلب کرده است زیرا موفقیت در تمام امورات زندگی بستگی به انگیزه پیشرفت دارد. انگیزش تحصیلی نه تنها باعث غلبه بر مشکلات برای رسیدن به موفقیت است بلکه باعث می‌شود تا افراد به دنبال ارائه راه‌حل‌های جدید و کسب مهارت‌های شناختی و فراشناختی برای ارائه راه‌حل‌های بهتر باشد. مطالعات انجام‌شده در زمینه ویژگی‌های زیستی، روانی، اجتماعی نشان می‌دهد که عمدتاً در دوران کودکی، نوجوانی و جوانی، شکوفایی، رشد و پرورش انگیزه پیشرفت، پدیدار می‌شود (خسروی، ۱۳۹۴).

از سویی دیگر درک شایسته بودن، سازگاری و پایداری نوجوان را در برابر سختی‌ها افزایش می‌دهد (فیفلد و الیور، ۲۰۱۶). شایستگی ادراک‌شده توسط فرد مؤلفه‌ای مهم در عملکرد وی به شمار می‌رود و یک تجربه‌ی هیجانی مثبت است و از سویی، ادراک ناکارآمدی منجر به تفکرات بدبینانه درباره‌ی خود می‌شود (بوریگ، دراز و دوردیکا، ۲۰۱۰). ادراک شایستگی پیش‌بینی‌کننده‌ی خوبی برای موفقیت تحصیلی و ویژگی‌های مثبت روان‌شناختی در دانش‌آموزان است (ژانگ، هورتا، جدنگ، چن و پستیگیون، ۲۰۱۹). ادراک شایستگی به‌طور کلی به‌عنوان توانایی برای عملکرد موفقیت‌آمیز در یک وظیفه، عمل و کارکرد خاص تعریف می‌شود. به‌طور کلی، افرادی شایسته در نظر گرفته می‌شوند که در وظایفی که جامعه برای یک فرد در یک رده سنی در نظر می‌گیرد سرآمد باشند. احساس شایستگی در محیط یک نیاز اولیه روان‌شناختی است که نقش اصلی را در انگیزش و سازگاری در حوزه‌های مختلفی که فرد در آن فعالیت دارد، ایفا می‌کند (لداک و بوفارد، ۲۰۱۷).

منابع

- فولادوند، خدیجه؛ فرزاد، ولی‌اله؛ شهرآرای، مهرناز و سنگری، علی‌اکبر. (۱۳۸۸). اثر حمایت اجتماعی، استرس تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی بر سلامت روانی جسمانی. روانشناسی معاصر، ۴(۲) (پیاپی ۸)، ۰-۰.
- کرسوی، سیماسادات؛ صدوقی، مجید. (۱۳۹۹). خوشه‌بندی رفتار قلدری دانش‌آموزان نوجوان بر پایه شایستگی اجتماعی و ترجیح اجتماعی. فصلنامه علمی روش‌ها و مدل‌های روانشناختی، ۱۱(۴۲)، ۱-۱۴.
- شیخ احمدی، جمال؛ زندی، فرزاد؛ اکبری، مریم؛ یار احمدی، یحیی. (۱۳۹۹). تدوین مدل ساختاری سازگاری اجتماعی براساس خودکارآمدی تحصیلی و عملکرد خانواده با میانجی‌گری راهبردهای فراشناختی. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۱۶(۵۶)، ۲۸۱-۳۰۵.

- Abolghasemi, A., baigi, P. (2012). Comparison the efficacy of trainings of cognitive-behavior and emotion regulation skills on self-efficacy and academic adjustment of students with test anxiety. *Educational Psychology*, 7(22), 21-42. doi: 10.22054/jep.2012.6055
- Abolghasemi, A., Rezaei Jamaloui, H., Narimani, M., Zahidbablan, A. (2019). Comparison of social competence and its components in students with learning disabilities and students with low, medium and high academic achievement. *Learning disabilities*, 1(1), 6-23.
- Askari, P., Roshani, Kh. (2012). Comparison of cultural intelligence, emotional intelligence, individual-social adjustment of male and female students of Islamic Azad University, Ahvaz Branch, *Women and Culture Quarterly*, 3 (12), 63- 49. [Persian]
- Atkinson, R., L., Atkinson, R., S., Hilgard, A., R. (2000). *Introduction to Psychology (Volume II) (Twelfth Edition)*
- Bandura, A. (2001). *self- efficacy: The exercise of control*, New York, Free man.
- Boric, M., Drazen, G., Durdica, M. (2010). The relations between types of motivation in sport and perceived sport competence. *Physical Education and Sport*, 8 (1), 6-69.
- Fifield, A. O., Oliver, K. J. (2016). Enhancing the perceived competence and training of rural mental health practitioners. *Journal of Rural Mental Health*, 40(1), 77-83.
- Ghorbanian, E., PourEbrahim, T., Seyed Mousavi, P., Habibi, M. (2016). Social Adjustment and Academic Achievement of Female Children with Secure and Insecure Attachment Patterns. *QJFR*, 13 (3), 87-108.
- Keane, S. P., & Calkins, S. D. (2004). Predicting kindergarten peer social status from toddler and preschool problem behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32 (4), 409 -42 3.
- Kumar, S. & Singh, J. (2013). Emotional intelligence and adjustment among visually impaired and sighted school students. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 2(8), 69-85.
- Tiesgs, E. W., Clark, W. W. & Thrope, L. P. (1941). California Test of Personality. *The Journal of Educational Research*, 35(2), 102-108.
- Zhang, L., Horta, H., Jung, J., Chen, G., Postiglione, G. A. (2019). The role of thinking styles in program satisfaction and perceived intellectual competence among STEM doctoral students. *Journal of Educational Psychology*, 111(4), 573-589.
- Kumar, S., & Singh, J. (2015). Emotional intelligence and adjustment among visually impaired and sighted school students. *Asian Journal of Multidimensional Research*, 2(8), 69-85.